

Артър Макън
УЖАСЪТ

Артър Макън

УЖАСЪТ

●
OLD
GOLD

GAIANA
book&art studio

Arthur Machen
THE TERROR

© GAIANA book&art, 2022

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да е начин без изричното съгласие на издателство GAIANA book&art.

© Явор Цанев, превод, 2022

© Явор Цанев, оформление на корицата, 2022

ISBN 978-619-7604-32-0

Артър Макън
(3.03. 1863 – 15.12. 1947)

е псевдоним на Артър Луелин Джоунс, уелски автор и мистик от 1890-те и началото на 20-и век. Той е известен предимно със своите въздействащи свръхестествени, фентъзи и хорър истории. В есето „Свръхестественният ужас в литературата“ Лъвкрафт го нарежда сред четиримата „съвременни майстори“ – заедно с Алджърнън Блакуд, Лорд Дънсейни и М. Р. Джеймс. Новелата му „Великият бог Пан“ (1894) си е спечелила репутацията на класика в жанра на ужасите. Друга творба, която му носи огромна популярност, е краткият разказ „Стрелците“ (1914) – при публикуването му в лондонския вестник „Ивнинг нюз“ текстът се възприема като реален репортаж за описаното събитие и създава легендата за *Ангелите от Монс*, които защитили британската армия от нахлуващите германски сили. Макън е смаян как литературното му творчество излиза извън контрол и става особено чувствителен към силата на слуховете, създаването на митовете и пропагандата.

Новелата „Ужасът“ (1917) стъпва именно върху тази сила на слуховете, която по време на Първата световна война поражда особен вид параноя, подхранвана от строгата цензура. Книгата улавя и предава трескавото настроение на пропагандните издания и брошури от онова време и спекулациите за нови секретни оръжия. Докато историята ни води като в детективски

роман от един мистериозен случай към друг и от една жертва към следващата, проследяваме как погрешно насочените подозрения правят хората неспособни да различат много по-голямата опасност, надвиснала над човечеството. В същото време „Ужасът“ е своеобразна форма на заклеймяване на войната, на агресивните импулси и самонадеяните претенции на човека, че е стопанин на планетата.

Накратко – Макън представя поредица от ужасни насилствени смъртни случаи и опитите да се открият причините за тях. Естествено, тук няма да ги посочим, но ще имате възможност сами да се убедите, че основната идея е повлияла на редица известни филми и книги на ужасите.

В „Ужасът“ мистерията не се основава на фолклора, както често се случва в други произведения на автора. Тук Макън внушава, че свръхестественото може да е част от реалността, която уж познаваме и сме приели за даденост, и именно затова остава скрито – а тази идея разколебава увереността, че сме наясно как е устроен светът.

Днес книгата може да се разглежда като тревожен паметник на параноята и конспиративните теории от времето на Първата световна война. Сметнахме за уместно да включим в настоящото издание и краткия разказ „Стрелците“, който се споменава в новелата точно в този контекст.

I

НАСТЪПВАНЕТО НА УЖАСА

След две години отново се обръщаме към сутрешните новини с желание и радостни очаквания. В началото на войната потръпвахме – с тръпка на ужас и гибел, която изглеждаше едновременно неправдоподобна и неизбежна; беше така и когато падна Намюр¹, а немските войски заляха като потоп френските поля и съвсем се приближиха до стените на Париж. Последва ликуващият трепет от добрата новина, че ужасният прилив е отблъснат, че Париж и светът са спасени, поне за известно време.

След това, в продължение на дни, се надявахме на нови, все толкова добри новини. Обкръжен ли е фон Клук²? Засега не, но може би предстои. Дните се сляха в седмици, седмиците се разтеглиха в месеци; битката на запад сякаш застина на едно място. От време на време положението изглеждаше обнадеждаващо и

---

¹ По време на Първата световна война Намюр, който прегражда пътя към Франция, е защитен от 10 крепости, които се смятат за непревземаеми, както и от минни полета, но пада на 20 август под напора на германската армия.

² Александър Хайнрих Рудолф фон Клук (20 май 1846 – 19 октомври 1934) е германски генерал по време на Първата световна война.

обещаваше още по-благоприятно развитие на събитията. Само че в крайна сметка Нъов Шапел и Лоос се оказаха разочарования; фронтовата линия на запад практически остана непроменена. Все едно нищо не се бе случило, нямаше какво да се изтъкне, освен да се отбележат очевидно незначителните операции. Хората изказваха предположения относно причината за това бездействие: обнадеждените смятаха, че Джофри¹ има план и проучва врага, други се позоваваха на недостига на боеприпаси, а трети смятаха, че мобилизираните новобранци още не са готови за битка. Така месеците отминаваха и се навъртяха почти две години от войната, преди неподвижната английска линия да започне да помръдва и потрепва, сякаш се разбужда от продължителен сън, а после се понесе напред да помете врага.

Тайната за продължителното бездействие на британските военни части бе добре пазена. При това беше строго защитена от цензурата, която бе сурова и понякога се стигаше до абсурди, а в този конкретен случай бе направо свирепа. Веднага щом властите узнаеха действителната значимост на случващото се или предстоящото да се случи, те разпращаха циркулярно писмо до собствениците на вестници във Великобритания и Ирландия. С него предупреждаваха всеки от тях, че може да предаде съдържанието му само на едно лице, и то е отговорният редактор на вестника, който се задължава да пази комуникацията им в тайна, под заплахата

---

¹ Жозеф Жак Сезар Жофр (12.01.1852 – 3.01.1931) – френски генерал, главнокомандващ на френските сили на Западния фронт.

от най-строги наказания. Известието забраняваше изрично споменаването на определени събития, които са се случили или могат да се случат; забраняваше всякакъв коментар за тях, за тяхното съществуване или за възможното им съществуване, и то не само в пресата, но и под каквато и да е форма. Темата не трябваше да се засяга в разговори, не трябваше дори завоалирано да се загатва в писма; отделно самото съществуване на известието трябваше да остане в пълна тайна.

Тези мерки постигнаха успех. Заможен собственик на вестник от северната част, разгорещил се повечко към края на фестивала на коприната (който, спомняме си, се проведе както обикновено), се осмели да каже на мъжа до себе си: „Нали би било ужасно, ако...“. Думите му се възприеха като доказателство за изразено разочарование, че е време „старият Арнолд“ да „се стегне“ – и той беше глобен с хиляда лири.

Последва озадачаваща публикация в окръжния седмичен вестник на земеделска област в Уелс. „Мейрос обзървър“ (да го наречем така), се списваше в задната част на офис за канцеларски материали и бе запълнил четирите си страници с информация за местни изложби на цветя, изискани благотворителни разпродажби в домовете на викариите, доклади от енорийските съвети и необичайни смъртни случаи по време на къпане в морето. Публикува също и списък с имената на почетните гости на града, който съдържаше обичайните шест имена.

Просветният орган отпечата и абзац, на който никой не обърна внимание – типично

за много абзаци в малките селски вестници. Той едва ли би могъл да загатне нещо на когото и да било, ако не е вече посветен в тайната. Всъщност тези откъслечни сведения попаднаха във вестника, понеже собственикът, който беше и негов редактор, непредвидливо остави довършителните дейности по въпросния брой на персонала, а той се занимаваше с какво ли не. Служителите пуснаха и малко клюки, които бяха чули на пазара, за да запълнят два инча на последната страница. В резултат „Мейрос обзървър“ спря да излиза – поради „неблагоприятни обстоятелства“, както собственикът обяви и не пожела да сподели нищо повече. Поне не под формата на официално изявление. Каква е причината се подразбра от презрителните му подмятания за „проклетите, любопитни глупаци, които си врат носа навсякъде“.

* * *

В наши дни цензурата, която е светкавична и съвсем безпощадна, може да направи удивителни неща, за да скрие... каквото иска да скрие. Преди войната човек разсъждаваше по друг начин; би си казал, че – цензурирани или не – фактите за убийството в X или за банковия обир в Y неминуемо ще се разчуют, ако не чрез печата, то със сигурност чрез слуховете и предаването на новините от уста на уста. И щеше да е прав – ако става въпрос за Англия преди триста години и за тогавашните дивашки племена. Но напоследък толкова се прекланяме пред печатното слово и така зависим от него,

че старата ни способност да разпространяваме новините от уста на уста е атрофирала. Забранете на пресата да споменава факта, че Джоунс е бил убит, и ще видите колко удивително малко хора ще научат за случилото се и колко малко от тях ще повярват. Срещате човек във влака, който споменава, че е чул за убийство в Съдърк¹ – има огромна разлика между впечатлението, което получавате от подобна случайна комуникация, и това, което създават половин дузина отпечатани редове с посочено име, улица, дата и всякакви факти по случая. Във влаковете хората преразказват какви ли не истории и много от тях не са достоверни, докато вестниците не печатат сведения за убийства, които не са извършени.

Има и още едно съображение, свързано със засекуреността. Споменах, че старата служба за слухове вече не съществува; ще припомня странната легенда за „руснаците“² и мита за „ангелите на Монс“³. Но нека първо отбележа, че широкото разпространение и на двете небивалици се дължи на вестниците. Ако нямаше вестници или списания, *руснаците* и *ангелите* щяха да осъществят само кратка, неясна поява

---

¹ Район на Лондон, разположен на южния бряг на Темза.

² В първите месеци на войната из Обединеното кралство се разпространява слух, че в Шотландия са се появили руски войници – разпознати заради „снега по ботушите“, – които пътуват към Западния фронт.

³ На 29 септември 1914 г. Артър Макън публикува в лондонския вестник *Evening News* разказа „The Bowmen“, вдъхновен от битката при Монс. Историята описва призовани от битката през 1415 г. при Аженкур фантомни стрелци, унищожили немските войски. Много читатели обаче приемат разказа като действително събитие.

от най-призрачен вид – малцина щяха да чуят за тях, а още по-малко – да повярват; щяха да поклюкарстват седмица-две и накрая легендите да изчезнат.

По същия начин самият факт, че тези празни слухове и фантастични истории от известно време са толкова широко разпространени, се дължи на фаталната заслуга на всякакви случайни подхвърляния, които може да са дошли от чужбина. Хората бяха подвеждани два пъти: виждаха как сериозни личности и почтени мъже проповядват и изнасят лекции за сияещите фигури, спасили британската армия в Монс, или свидетелстват за претъпкани с московци в сиви мундири влакове, които се носят през тъмната нощ; а сега се загатваше за нещо по-изумително от която и да е от дискредитираните легенди. Но този път нямаше и дума по темата нито в ежедневниците, нито в седмичния печат, нито в енорийското списание и затова малцината, които чуваха за това, или се засмиваха, или, съвсем сериозни, се прибираха у дома и водеха бележки за бъдещи очерци на тема: „Военновременна психология: колективни заблуди“.

* * *

Не попадах в нито една от тези групи. Защото още преди да бъде издадено секретното нареждане, любопитството ми беше провокирано от някои абзаци относно „Фатална катастрофа с известен авиатор“. Витлото на самолета било разбито, очевидно от сблъсък с ято гълъби; перките били счупени и машината паднала на

земята като парче олово. А скоро след като попаднах на този разказ, разбрах за някои много странни обстоятелства, свързани с експлозия в голяма фабрика за боеприпаси в Мидлендс¹. Стори ми се, че виждам възможна връзка между тези две съвсем различни събития.

* * *

Приятели, които бяха така добри да прочетат записките, ми обърнаха внимание, че някои фрази, които съм използвал, могат да създадат впечатление, че приписвам всички забавяния на войната на Западния фронт на извънредните обстоятелства, наложили издаването на въпросното секретно нареждане. Разбира се, че това не е така – имаше много причини за обездвижването на нашите войски от октомври 1914 до юли 1916 г. Те бяха достатъчно очевидни и бяха открито обсъждани и осъждани. Но зад тях имаше нещо безкрайно по-голямо. Не ни достигаха хора, но мъжете се вливаха в новата армия; няхахме боеприпаси, но когато обявиха недостига им, нацията вложи цялата си енергия в разрешаването на проблема. Трябваше да поемем задължението да запълним недостига в нашата армия както при хората, така и при боеприпасите, а ако е възможно, да преодолеем и новата необичайна опасност. И тя бе преодоляна. Може би е по-точно да се каже, че престана да съществува, а тайната вече може да бъде разкрита.

---

¹ Обширна равнина и историко-географска област в Англия, заемаща централната част на страната.